

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський державний університет
харчування та торгівлі

СИСТЕМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ АКТИВНОСТІ
ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ
СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ

Колективна монографія

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Харківський державний університет
харчування та торгівлі**

**СИСТЕМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ АКТИВНОСТІ
ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ
СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

Колективна монографія

**Харків
ХДУХТ
2020**

УДК 334.722:330.3-026.16(477)

С 40

Рецензенти:

д-р екон. наук, проф. Т. Д. Косова (м. Київ, Україна)

д-р екон. наук, проф. В. В. Богатирьова (м. Вітебськ, Республіка Білорусь)

Рекомендовано до друку вченою радою Харківського державного університету харчування та торгівлі, протокол № 9 від 19.02.2020 р.

Системне забезпечення економічної активності та сталого розвитку суб'єктів підприємницької діяльності: колективна монографія / За заг. ред. Н. Б. Кащенкої та Т. О. Ставерської; Харківський держ. ун-т харч. та торг. – Х. : Видавець Іванченко І. С., 2020. – 390 с.

ISBN 978-966-405-510-6

В колективній монографії відображено результати науково-дослідної роботи «Організаційно-методологічні аспекти удосконалення фінансових механізмів забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі (державний реєстраційний номер 0118U007223). Монографія представляє авторський підхід колективу науковців до вирішення актуальних питань системного забезпечення економічної активності та сталого розвитку суб'єктів підприємницької діяльності. Обґрунтовано концептуальні засади системного забезпечення активізації економічної діяльності та розвитку підприємницьких структур; здійснено моніторинг сучасних проблем їх економічного зростання; розвинуто підходи до удосконалення управлінського інструментарію та правового регулювання систем забезпечення економічної активності та сталого розвитку підприємств; визначено стратегічні орієнтири активізації економічної діяльності та розвитку суб'єктів підприємницької діяльності.

Призначена для науковців, викладачів, керівників і фахівців підприємств, студентів економічних спеціальностей закладів вищої освіти.

УДК 334.722:330.3-026.16(477)

© Харківський державний університет харчування та торгівлі, 2020

© Авторський колектив, 2020

© Видавець Іванченко І.С., 2020

ISBN 978-966-405-510-6

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	6
----------------	---

Розділ 1

КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ СИСТЕМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ АКТИВНОСТІ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Ефективна система управління витратами як передумова забезпечення сталого розвитку підприємства (<i>Гаркуша Н.М.</i>).....	8
1.2. Формалізація концептуальної основи сталого розвитку бізнесу в моделі інтегрованої звітності (<i>Нестеренко О.О., Крутова А.С., Янчева Л.М.</i>).....	21
1.3. Концептуальний підхід до оцінки ефективності маркетингової діяльності підприємств роздрібною торгівлі (<i>Проскурніна Н.В.</i>).....	39

Розділ 2

МОНІТОРИНГ ТА ДІАГНОСТИКА СУЧАСНИХ ПРОБЛЕМ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Науково-методичний підхід до оцінки рівня сталого розвитку підприємства (<i>Горошанська О.О., Галуцьких Н.А., Кацена Н.Б.</i>).....	54
2.2. Вплив пандемії COVID-19 на економіку України (<i>Дорошкевич К. О., Шпілька О.С.</i>).....	66
2.3. Розвиток торговельного підприємства та особливості його оцінки (<i>Забродська Л.Д., Забродська Г.І.</i>).....	81
2.4. Ключові тренди, виклики та драйвери забезпечення економічної активності підприємств торговельної сфери (<i>Кацена Н.Б.</i>).....	91

2.5. Система моніторингу фінансової безпеки підприємств (Лачкова В.М., Лачков А.С.).....	115
2.6. Оцінка фінансових ризиків як складова механізму забезпечення сталого розвитку підприємства (Лисак Г.Г., Кот О.В.).....	127
2.7. Consequences of the impact of the coronavirus pandemic on the global economy (Nikitina A., Velychko K.).....	135
2.8. Оцінювання ринкової активності підприємства у сфері взаємодії зі споживачами продукції (Ясінська Т.В.).....	145

Розділ 3

УПРАВЛІНСЬКИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ АКТИВНОСТІ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Фінансово-кредитний інструментарій механізму забезпечення економічної активності та сталого розвитку торговельних підприємств України (Близнюк О.П., Іванюта О.М., Ставерська Т.О.).....	156
3.2. Ways to improve transaction costs accounting procedures at sustainability trade enterprises (Kirilieva L., Shekhovtsova D.).....	171
3.3. Особливості підвищення конкурентоспроможності підприємств в індустрії гостинності на прикладі ресторанного бізнесу (Морохович В.С., Сабадон Г.О., Підлипний Ю.В.).....	187
3.4. Організаційні аспекти управління інноваційною діяльністю: синтез фінансового та інтелектуального капіталів (Тарасова Т. О., Черчата А. О., Міхальський К.).....	196
3.5. Raising the staff motivation system efficiency on the KPI basis (Tkachenko O., Seliutin V.).....	209
3.6. Аналіз як інструментарій управління розвитком підприємств ресторанного господарства (Топоркова О.В., Акімова Н.С., Наумова Т.А.).....	221

3.7. Формування управлінської звітності в системі бухгалтерського обліку підприємств ресторанного господарства (Топоркова О.В., Ільченко М.О., Янчева І.В.).....	255
--	-----

Розділ 4

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР В КОНТЕКСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

4.1. Модель нормативно-правового регулювання екологічної політики України в умовах сталого розвитку (Ковалевська Н.С., Нестеренко І.В., Лопін А.О.).....	284
4.2. Ретроспектива правової регламентації імплементації цілей та принципів сталого розвитку (Ставерська Т.О.).....	296

Розділ 5

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ АКТИВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

5.1. Стратегічна оцінка можливостей адаптації до змін зовнішнього середовища підприємств торгівлі (Жулякова О.В.).....	314
5.2. Імплементация цілей сталого розвитку в Україні: підсумки та перспективи (Бігдан І.А.).....	336
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	352
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	379

Розділ 4
**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР В КОНТЕКСТІ
ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

4.1. Модель нормативно-правового регулювання екологічної політики України в умовах сталого розвитку

УДК 657.1:65.014.1

© Ковалевська Н.С., Нестеренко І.В., Лопін А.О.

© Kovalevska N., Nesterenko I., Lopin A.

**Model of the environmental policy legal regulation in
Ukraine under conditions of sustainable development**

***Анотація.** Уточнено теоретичний апарат бухгалтерського обліку шляхом періодизації еволюції економічної дефініції «природний капітал», що стало теоретичним підґрунтям розробки моделі нормативно-правове регулювання екологічної політики України як основи появи та розвитку облікової практики, яка забезпечує інформаційну підтримку управління використанням природних ресурсів у господарському обороті підприємств харчової індустрії та їх природоохоронною діяльністю.*

***Ключові слова:** природний капітал, екологічна політика, бухгалтерський облік, нормативно-правове регулювання, сталий розвиток, облікова політика.*

***Abstract.** The theoretical model of accounting has been clarified based on periodizing the evolution of the economic definition of "natural capital", which became the theoretical basis for developing the model of legal regulation of environmental policy of Ukraine as a basis for the emergence and development of accounting policy and their environmental activities.*

***Keywords:** natural capital, ecological policy, accounting, legal regulation, sustainable development.*

Зростаюче людське населення та наша все більш інтенсивна поведінка все частіше ставлять вимоги до глобальних екосистем та біорізноманіття. Виснаження та деградація цих запасів може безповоротно зменшити доступність переваг для майбутніх поколінь, і багато екосистем можуть бути настільки деградовані, що майбутні покоління взагалі не зможуть отримати від них користь. Крім того, багато людей досі не знають про повну «цінність» чи «цінність» природи, тобто про велику кількість послуг, які надає природа. Таким чином, зростає політичний тиск, щоб знайти способи чіткого та систематичного обліку природних ресурсів та їх переваг, які можна вбудувати в коло рішень, які впливають на наше благополуччя сьогодні та наше спільне майбутнє [1].

Сформована в Україні нормативно-правова база з формування екологічної політики держави враховує рекомендації ООН і включає чотири рівні нормативних документів – Конституція України, кодекси, закони та постанови Кабінету міністрів України (рис. 1).

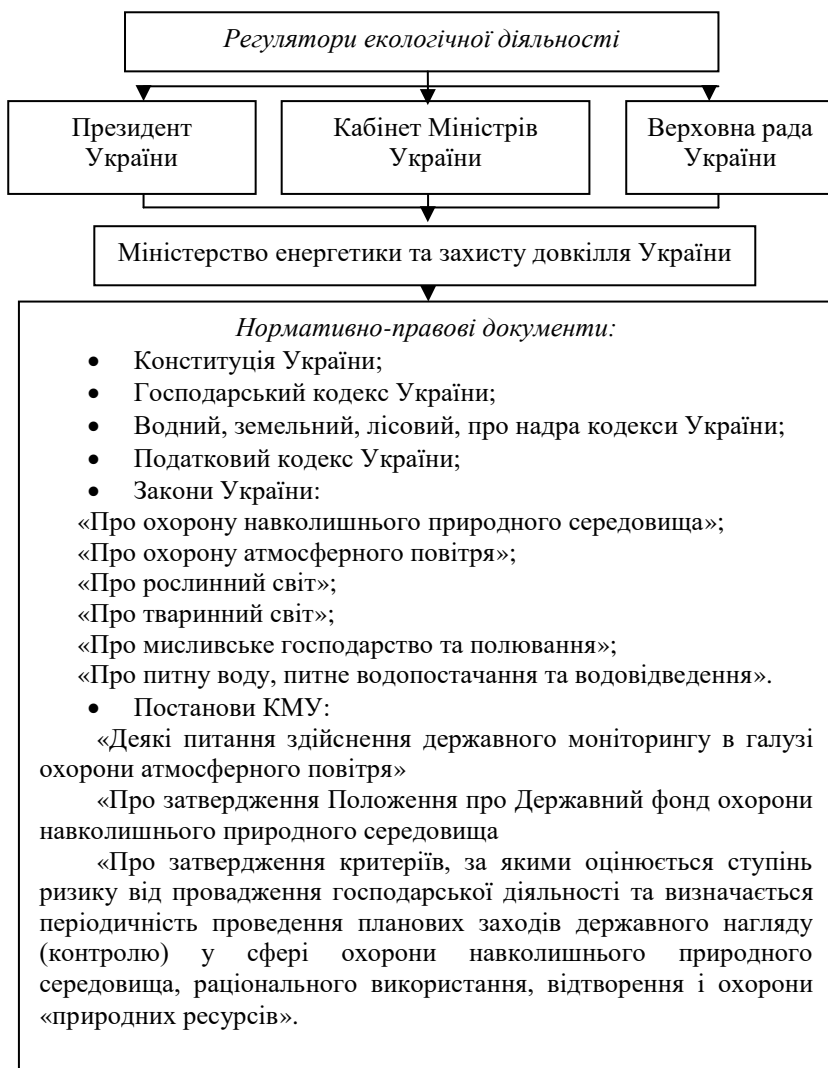
В рамках охарактеризованого нормативно-правового поля в Україні, як і в інших країнах світу почав розвиватися феномен появи нового виду облікової практики, а саме обліку, який забезпечує інформаційну підтримку управління використанням природних ресурсів у господарському обороті та природоохоронною діяльністю суб'єктів господарювання.

Облік, що відображає діяльність підприємства щодо охорони навколишнього середовища у економічній літературі називають по-різному: екологічний облік, облік природоохоронної діяльності, облік витрат на природоохоронну діяльність, облік екологічних витрат тощо [2, с. 261]. Для цілей даного дослідження скористаємося терміном «екологічний облік», який в найбільшому ступені відповідає міжнародним природоохоронним ініціативам, як основи забезпечення сталого розвитку суспільства.

Організація на кожному підприємстві належної системи бухгалтерського обліку з урахуванням екологічних складових і контроль громадськості через оприлюднення показників екологічної діяльності у фінансовій звітності допоможе

уникнути забруднення та знищення навколишнього природного середовища [3, с. 50].

Рис. 1. Нормативно-правове регулювання екологічної політики України

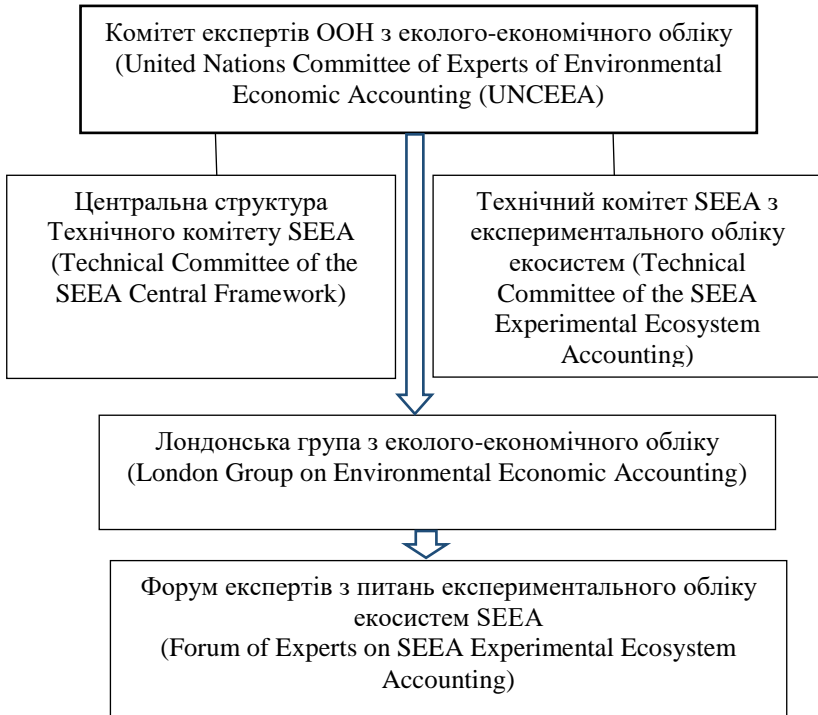
Система екологічного обліку відповідає за застосування всіх специфічних елементів методу бухгалтерського обліку (документування та інвентаризації, оцінки та калькуляції, рахунків та подвійного запису, балансу та звітності) з метою забезпечення внутрішніх та зовнішніх користувачів інформацією для прийняття зважених управлінських рішень стосовно використання елементів природного капіталу в господарській діяльності підприємства, природоохоронних заходах, екологізації виробництва, оцінки впливу діяльності підприємства на навколишнє середовище та біорізноманіття.

Виділення екологічної складової в бухгалтерському обліку зумовлене низкою таких факторів.

Так, екологічні бухгалтерські рахунки підприємства повинні відображати його ставлення до навколишнього середовища, а також давати об'єктивну інформацію про фінансовий стан підприємства, оскільки сьогодні вплив екологічних процесів на фінансовий аспект практично не вивчається; виділення окремих екологічних показників дасть змогу користувачам звітності різного рівня, зокрема інвесторам, прийняти зважене рішення про можливість цього підприємства й визначитися з інвестиціями в інфраструктуру компанії; наочне відображення екологічного фактору значною мірою полегшить процес об'єктивної перевірки підприємства зовнішніми аудиторами; природоохоронні заходи є також предметом управлінського обліку, тому менеджерам необхідно виявляти й перерозподіляти природоохоронні витрати таким чином, щоби продукція була правильно оцінена, а інвестиційні рішення базувались на реальних витратах і вигодах; зовнішні користувачі фінансової звітності (законодавство, інвестори, банки, громадськість) та конкуренція (зокрема, міжнародна) все більше стимулюють подавати звітність щодо результатів життя природоохоронних заходів та їх ефективності [4, с. 199].

Світову систему органів управління нормативним-забезпеченням екологічного обліку (System of Environmental Economic Accounting (SEEA) заступник директора департаменту статистики ООН Іва Хавінга представила як трирівневу структуру керівне місці в якій займає Комітет експертів ООН з

еколого-економічного обліку (United Nations Committee of Experts of Environmental Economic Accounting (UNCEEA) – керівний орган з питань інтеграції та впровадження SEEA, створений у 2005 році на 36-й сесії Комісії статистики ООН (рис. 2) [5].

Рис. 2. Міжнародні органи управління нормативно-правовим забезпеченням обліку природного капіталу

На першому рівні управління еколого-економічним обліком виділено два елементи: Центральна структура Технічного комітету СЕЕО та Технічний комітет СЕЕО з експериментального обліку екосистем.

Центральна структура Технічного комітету SEEA – це невелика група технічних експертів, відповідальних за

просування порядку денного досліджень та подальший розвиток матеріалів та інструментів для впровадження SEEA.

Центральна структура СЕЕО об'єднує в єдину систему вимірювань інформацію про воду, мінерали, енергію, деревину, рибу, ґрунти, землі і екосистеми, забруднення та відходи і т. ін. Центральна структура СЕЕО складається з низки різних рахунків, які, відповідно концепції Системи національних рахунків, є інтегрованими і об'єднаними в єдину інформаційну систему шляхом застосування одних і тих же концепцій, структур, правил і принципів бухгалтерського обліку до різних потоків екологічної інформації.

Таким чином, Центральна структура СЕЕО є міжнародним статистичним стандартом для вимірювання навколишнього середовища у взаємозв'язку з економікою і охоплює вимір в трьох основних областях:

- екологічні потоки – потоки природних ресурсів, продуктів і залишків між навколишнім середовищем і економікою, а також усередині економіки, як у фізичному, так і в грошовому вираженні;

- запаси екологічних активів – запаси окремих активів, таких як водні або енергетичні активи та інформація про те, як вони змінюються протягом звітного періоду в результаті економічної діяльності і природних процесів, як у фізичному вираженні, так і в грошовому еквіваленті;

- економічна діяльність, пов'язана з навколишнім середовищем – грошові потоки від економічної діяльності, пов'язаної з навколишнім середовищем, включаючи витрати на охорону навколишнього середовища та управління ресурсами, а також виробництво «екологічних товарів і послуг».

Паралельно з Центральною структурою Технічного комітету SEEA на першому рівні міжнародного регулювання екологічного обліку діє Технічний комітет SEEA з експериментального обліку екосистем, завданням якого було затверджено у березні 2013 року Статистичною комісією ООН розробку Системи еколого-економічного обліку. Експериментальний екосистемний облік (СЕЕО) в якості основи для початку тестування і подальшого розвитку цієї нової галузі

національного обліку був офіційно опублікований в 2014 році в якості спільної публікації Організації Об'єднаних Націй, Європейської комісії, Продовольчої і сільськогосподарської організації Об'єднаних Націй, Організації економічного співробітництва і розвитку і Світового банку.

Другий рівень управління еколого-економічним обліком представлений Лондонською групою з екологічного обліку, яка була створена в 1993 році з метою надання практикам можливості ділитися своїм досвідом розробки та впровадження екологічних рахунків вбудованої Системи національних рахунків країн світу. Назва групи походить з міста проведення першого засідання у березні 1994 року в Лондоні, Англія. Лондонська група – це добровільна неформальна група експертів, які в основному представляють національні статистичні агентства та міжнародні організації. Щорічні збори Лондонської групи служать форумом для огляду, порівняння та обговорення роботи, що проводиться учасниками щодо розробки екологічних рахунків.

Форум експертів з питань експериментального обліку екосистем SEEA, який займає третій рівень міжнародної СЕЕО, покликаний об'єднати статистиків, дослідників та експертів в області обліку екосистем, моделювання екосистем, просторового аналізу екосистемних послуг, економіки навколишнього середовища та екології, а також фахівців зі спостереження за землею з метою виконання наступних завдань:

- обмін передовим досвідом у складанні екосистемних звітів;
- демонстрація методологічних і технічних досягнень;
- пошук консенсусу щодо методичних прийомів, які повинні бути включені в практичні керівництва;
- розробка рекомендацій щодо перегляду системи еколого-економічного обліку.

Означені комітети ООН розробляють описані в СЕЕО ЕЕО рамкові документи з питань екологічного обліку, які повинні розглядатися як базис для порівняння та обговорення. Їх слід сприймати як керівництво до типів інформації, які можна організувати за логікою обліку, яка дозволить найбільш повно

врахувати взаємозв'язок між екосистемами та економікою в конкретній країні. Так, Радою з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (International Accounting Standard Board) було затверджено принципи, які відбивають якісні характеристики інформації, що виробляється в системі еколого-економічного обліку:

1. Суттєвість – в обліку мають бути відображені всі суттєві (важливі) події або господарські операції. Водночас несуттєві події чи факти не повинні відобразитися в обліку;

2. Об'єктивність – на інформацію не впливають дії, думки чи оцінки тих, хто готує облікову інформацію;

3. Своєчасність – облікова інформація має бути складена та подана користувачам у встановлені терміни;

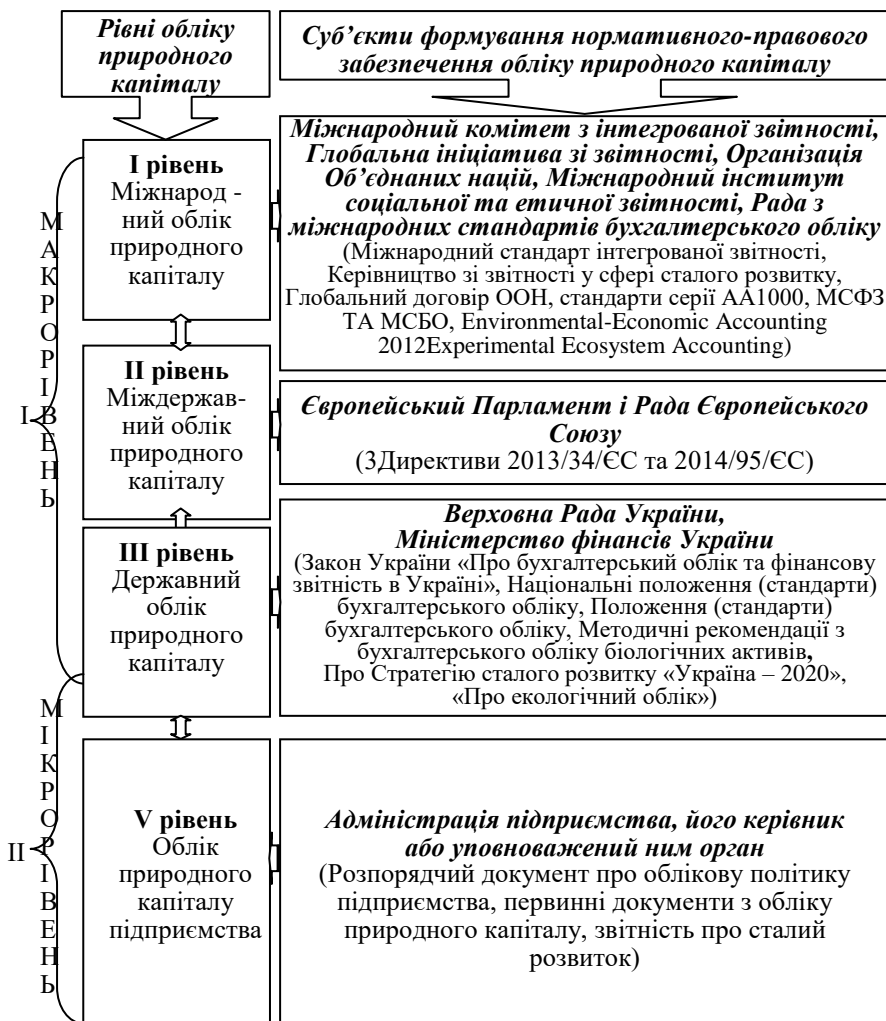
4. Точність – інформація має бути до такого ступеню конкретизована і деталізована, який вимагають як внутрішні так і зовнішні умови функціонування підприємства;

5. Обґрунтованість – інформація, яка відображається в обліку, має бути науково обґрунтованою.

На сьогоднішній день існує низка підходів до формування системи бухгалтерського обліку, здатної задовольнити потреби менеджменту компанії в прийнятті управлінських рішень і забезпечити користувачів достовірною інформацією щодо економічних, екологічних і соціальних аспектів діяльності підприємства. Облікові процедури дозволяють компанії: оцінити витрати на збереження навколишнього середовища; визначити вигоди, отримані від такої діяльності; забезпечити найкращі можливі засоби кількісного вимірювання (у грошовій вартості чи фізичних одиницях) наслідків впливу діяльності компанії на навколишнє середовище та надати підтримку розкриття елементів природного капіталу у звітності підприємства. Під збереженням навколишнього середовища в цілях даного дослідження слід розуміти діяльність з запобігання, зменшення та уникнення впливу бізнесу на навколишнє середовище, усунення такого впливу, відновлення після здійснення основної та інших видів діяльності.

На рівні суб'єктів господарювання в Україні при організації екологічного обліку необхідно враховувати рамкові

положення нормативних актів з організації обліку та контролю елементів природного капіталу, які ми пропонуємо розподілити за рівнями (міжнародний, міждержавний, державний та облік природного капіталу підприємства) (рис. 3).

Рис. 3. Рівні нормативних актів з організації обліку та контролю елементів природного капіталу

Перші три рівні визначають загальні правила ведення обліку природного капіталу, яких повинні дотримуватися всі підприємства, незалежно від видів економічної діяльності та галузевих особливостей. На рівні підприємства ці загальні правила ідентифікуються в розпорядчому документі – Наказі про облікову політику.

У даному Наказі доцільно детально прописати правила синтетичного і аналітичного обліку природного капіталу, в якості додатків навести робочий план рахунків, графік документообігу первинних документів, правила перенесення екологічних показників до різних форм звітності тощо.

За цільовим спрямуванням в рамках екологічного обліку, слід виділяти системи обліку: управлінський облік фінансовий облік та податковий облік [6]. Центральним інструментом та основою для більшості внутрішніх управлінських рішень є управлінський облік (облік екологічних витрат), і зазвичай він не є безпосередньо доступним для зовнішніх зацікавлених сторін. Фінансовий облік, як правило, призначений для задоволення інформаційних потреб зацікавлених сторін щодо фінансового впливу. В рамках фінансової складової екологічного обліку розглядається питання про те, як екологічно сприятливі витрати капіталізуються або витрачаються. Як трактуються стандарти та рекомендації щодо розкриття екологічних зобов'язань та активів. Податковий екологічний облік є обов'язковим для всіх підприємств України з моменту введення в податкову систему країни екологічного податку.

Погоджуючись з таким поділом в цілому вважаємо за необхідне поділ систем екологічного обліку за критерієм орієнтованості потреб користувачів на внутрішній, зовнішній та добровільний. Внутрішній екологічний облік призначений для збору інформації, вираженої у фізичних вимірниках, про екологічну систему для внутрішнього використання в якості інформаційної підтримки системи управління підприємством. В даній підсистемі використовуються методи вимірювання впливу продуктів і процесів компанії на природне середовище, а також способи дослідження скидів забруднення та шкоди природному капіталу. Зовнішній екологічний облік забезпечує збір та

розкриття даних для зовнішніх стейкхолдерів, контролюючих органів, банківських установ, страхових компаній, екологічних фондів, неурядових організацій і т. ін. Більша кількість зовнішніх стейкхолдерів вимагають достовірної інформації про екологічний вплив компаній в рамках процесу оцінки ризиків. Добровільний екологічний облік покликаний забезпечити інформаційні ресурси для оцінки вноку приватного сектору України в досягнення ЦСР в рамках міжнародних ініціатив, д яких приєдналася наша держава. Саме дані добровільного екологічного обліку дозволять Україні розрахувати у 2020 році індикатор 12.6.1. «Кількість підприємств, які публікують звіти зі сталого розвитку» та оприлюднити Добровільний національний огляд.

Крім того, результати здійсненого аналізу дозволяють зробити висновок, що погіршення екологічної ситуації на світовому рівні, підписання Асоціації з Європейським Союзом вимагає від України подальших кроків у напрямку впровадження державної стратегії екологічної політики та втілення гармонізованого з європейськими стандартами Національного плану дій (державної програми) з охорони довкілля, яка має базуватися на даних бухгалтерського обліку природного капіталу на кожному підприємстві. Налагодження дієвої обліково-звітної системи екологічних наслідків діяльності та природного капіталу сприятиме:

- розробці стратегії екологічно свідомого управління підприємством;

- вчасній ідентифікації ризиків виникнення надмірного антропогенного впливу на навколишнє середовище та здійснення обмежувачих та попереджувальних заходів;

- поглибленому аналізу фінансових результатів від природоохоронної діяльності і визначення впливу цих витрат на ефективність підприємства та ціну товарів, готової продукції чи послуг в основних видах діяльності, які мають найбільший вплив на природний капітал;

- оцінці економічного збитку, що завдає забруднення навколишнього середовища;

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Акімова Наталія Сергіївна, кандидат економічних наук, професор, професор кафедри фінансів та обліку Харківського державного університету харчування та торгівлі, Україна, akimovans@ukr.net

Akimova Nataliya, PhD in Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Finance and Accounting, Kharkiv State University of Food Technology and Trade, Ukraine, akimovans@ukr.net

Бігдан Інна Анатоліївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та обліку Харківського державного університету харчування та торгівлі, Україна, inbig@ukr.net

Bigdan Inna, PhD in Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance and Accounting, Kharkiv State University of Food Technology and Trade, Ukraine, inbig@ukr.net

Близнюк Оксана Павлівна, кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри фінансів та обліку, Харківського державного університету харчування та торгівлі, Україна, bliznukoksanap@gmail.com

Blyzniuk Oksana, PhD in Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance and Accounting, Kharkiv State University of Food Technology and Trade, Ukraine, bliznukoksanap@gmail.com

Величко Катерина Юріївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародної економіки та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності Харківського національного економічного університету ім. Семена Кузнеця, Україна, eklevyna@gmail.com

Velychko Kateryna, PhD in Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of International Economics and FEA management, Kharkiv National Economic University named by Symon Kyznez, Ukraine, eklevyna@gmail.com

Галуцьких Наталія Андріївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки та світового господарства Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, Україна, natalynikgal@gmail.com

Galutskikh Nataliia, PhD in Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Economics and World Economy, V. N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine, natalynikgal@gmail.com

Гаркуша Наталія Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та обліку Харківського державного університету харчування та торгівлі, Україна, 2ngarkusha@gmail.com

Harkusha Nataliia, PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance and Accounting, Kharkiv State University of Food Technology and Trade, Ukraine, 2ngarkusha@gmail.com

Горошанська Олена Олександрівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та обліку Харківського державного університету харчування та торгівлі, Україна, elenagoroshan@gmail.com

Horoshanska Olena, PhD in Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance and Accounting, Kharkov State University of Food Technology and Trade, Ukraine, elenagoroshan@gmail.com

Дорошкевич Катерина Олегівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва Національного університету «Львівська політехніка», Україна, katyok@ukr.net

Doroshkevych Katerina, PhD in Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management and International Business, Lviv Polytechnic National University, Ukraine, katyok@ukr.net

Жилякова Олена Валеріївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та обліку Харківського державного університету харчування та торгівлі, Україна, ovz1913@gmail.com

Zhyliakova Olena, PhD in Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Finance and Accounting, Kharkiv State University of Food Technology and Trade, Kharkiv, Ukraine, ovz1913@gmail.com

Забродська Ганна Іванівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту ЗЕД Харківського державного університету харчування та торгівлі, Україна, kvedt@hduht.edu.ua

Zabrodskaaya Hanna, PhD in Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Foreign Trade, Kharkiv State University of Food Technology and Trade, Ukraine, kvedt@hduht.edu.ua

Забродська Любов Давидівна, кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри менеджменту організацій Харківського державного університету харчування та торгівлі, Україна, anya2043@gmail.com

Zabrodskaaya Lyubov, PhD in Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management Organizations, Kharkiv State University of Food Technology and Trade, Ukraine, anya2043@gmail.com

Іванюта Оксана Миколаївна, доцент кафедри фінансів та обліку Харківського державного університету харчування та торгівлі, Україна, oksnuta@gmail.com

Ivanyuta Oksana, Senior Lecturer of the Department of Finance and Accounting, Kharkiv State University of Food Technology and Trade, Ukraine, oksnuta@gmail.com

Льченко Маргарита Олександрівна, викладач кафедри міжнародної економіки, економічної теорії і права Харківського

державного університету харчування та торгівлі, Україна,
margarita_ilchenko@ukr.net

Pichenko Margarita, Teaching of the Department of International Economics, Economic Theory and Law, Kharkiv State University of Food Technology and Trade, Ukraine,
margarita_ilchenko@ukr.net

Кащена Наталія Борисівна, кандидат економічних наук, професор, професор кафедри фінансів та обліку Харківського державного університету харчування та торгівлі, Україна,
natakaschena@gmail.com

Kashchena Nataliia, PhD in Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Finance and Accounting, Kharkiv State University of Food Technology and Trade, Ukraine,
natakaschena@gmail.com

Кирильсва Людмила Олексіївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та обліку, Харківського державного університету харчування та торгівлі, Україна,
kirilieva@ukr.net

Kirilieva Liudmila, PhD in Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of finance and accounting, Kharkiv State University of Food Technology and Trade, Ukraine,
kirilieva@ukr.net

Ковалевська Надія Сергіївна, кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри товарознавства, торгівлі та управління якістю товарів Харківського державного університету харчування та торгівлі, Україна,
kavalserg@gmail.com

Kovalevska Nadezhda, PhD in Economic Sciences, Associate Professor, Professor of the Department Commodity Science, Trade and Product Quality Management, Kharkiv State University of Food Technology and Trade, Ukraine,
kavalserg@gmail.com

Кот Олена Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри менеджменту та економіки

Міжнародного європейського університету, Україна,
olenakot@ieu.edu.ua

Kot Olena, PhD in Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Management and
Economy, International European University, Ukraine,
olenakot@ieu.edu.ua

Крутова Анжеліка Сергіївна, доктор економічних наук,
професор, професор кафедри фінансів та обліку Харківського
державного університету харчування та торгівлі, Україна,
ankrutova@ukr.net

Krutova Angelica, Doctor of Economics, Professor, Professor
of the Department of Finance and Accounting, Kharkiv State
University of Food Technology and Trade, Ukraine,
ankrutova@ukr.net

Лачков Андрій Сергійович, аспірант кафедри фінансів та
обліку Харківського державного університету харчування та
торгівлі, Україна, Linlacha95@gmail.com

Lachkov Andrey, PhD student of the Department of Finance
and Accounting, Kharkiv State University of Food Technology and
Trade, Ukraine, Linlacha95@gmail.com

Лачкова Вікторія Миколаївна, кандидат економічних
наук, доцент, доцент кафедри фінансів та обліку Харківського
державного університету харчування та торгівлі, Україна,
vilach007@gmail.com

Lachkova Victoria, PhD in Economic Sciences, Associate
Professor, Associate Professor of the Department of Finance and
Accounting, Kharkiv State University of Food Technology and
Trade, Ukraine, vilach007@gmail.com

Лисак Галина Георгіївна, кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри фінансів та обліку Харківського
державного університету харчування та торгівлі, Україна,
galynuchka@gmail.com

Lysak Galina, PhD in Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance and Accounting, Kharkiv State University of Food Technology and Trade, Ukraine, galynuchka@gmail.com

Лопін Андрій Олександрович, аспірант кафедри фінансів та обліку Харківського державного університету харчування та торгівлі, Україна, andreylopin@gmail.com

Lopin Andrey, PhD student of the Department of Finance and Accounting, Kharkiv State University of Food Technology and Trade, Ukraine, andreylopin@gmail.com

Міхальський Конрад, ад'юнкт кафедри логістики Варшавського університету природничих наук, Польща, konrad_michalski(at)sggw.pl

Michalski Konrad, Adiunkt, Department of Logistics, Warsaw University of Life Sciences in Warsaw – SGGW, Poland, konrad_michalski(at)sggw.pl

Морохович Василь Степанович, кандидат фізико-математичних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту туристичного та готельно-ресторанного бізнесу Ужгородського торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету, Україна, morv77@ukr.net

Morokhovych Vasily, PhD in Physical and Mathematical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management of Tourism, Hotel and Restaurant Business, Uzhhorod Institute of Trade and Economics of Kyiv National University of Trade and Economics, Ukraine, morv77@ukr.net

Наумова Тетяна Анатоліївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та обліку Харківського державного університету харчування та торгівлі, Україна, naumsirik5@gmail.com

Naumova Tetyana, PhD in Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance and

Accounting, Kharkiv State University of Food Technology and Trade, Ukraine, naumsirik5@gmail.com

Нестеренко Ірина Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та обліку Харківського державного університету харчування та торгівлі, Україна, Irina_nest@bigmir.net

Nesterenko Irina, PhD in Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance and Accounting, Kharkiv State University of Food Technology and Trade, Ukraine, Irina_nest@bigmir.net

Нестеренко Оксана Олександрівна, доктор економічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедрою фінансів та обліку Харківського державного університету харчування та торгівлі, Україна, akseniya72@gmail.com

Nesterenko Oksana, Doctor of Economics, Associate Professor, Acting Head of the Department of Finance and Accounting, Kharkiv State University of Food Technology and Trade, Ukraine, akseniya72@gmail.com

Нікітіна Аліна Вадимівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародної економіки та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності Харківського національного економічного університету ім. Семена Кузнеця, Україна, n-a-v-1@ukr.net

Nikitina Alina, PhD in Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Economy and Management of FEA, Kharkiv National Economic University named by Symon Kuznez, Ukraine, n-a-v-1@ukr.net

Підлипний Юрій Васильович, кандидат технічних наук, доцент кафедри технології і організації ресторанного господарства Ужгородського торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету, Україна, pidlypnyu@i.ua

Pidlynyi Yuri, PhD in Technical Sciences, Associate Professor of the Department of Technology and Organization of Restaurant Business Uzhhorod Institute of Trade and Economics of Kyiv National University of Trade and Economics, Ukraine, pidlypnyu@i.ua

Проскурніна Надія Вікторівна, кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри міжнародної економіки та менеджменту ЗЕД Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця, nadiyaproskurnina@gmail.com

Proskurnina Nadezhda, PhD in Economic Sciences, Associate Professor, Head of the Department of International Economy and Management of FEA, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Ukraine, nadiyaproskurnina@gmail.com

Сабадощ Ганна Олександрівна, кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри технології і організації ресторанного господарства Ужгородського торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету, Україна, aasaa30@ukr.net

Sabadosh Hanna, PhD in Technical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Technology and Organization of Restaurant Business Uzhhorod Institute of Trade and Economics of Kyiv National University of Trade and Economics, Ukraine, aasaa30@ukr.net

Селютін Віктор Михайлович, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту Харківського державного університету харчування та торгівлі, Україна, sinps@meta.ua

Seliutin Victor, PhD in Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management, Kharkiv State University of Food Technology and Trade, Ukraine, sinps@meta.ua

Ставерська Тетяна Олександрівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та обліку Харківського державного університету харчування та торгівлі, Україна, staverskaya@gmail.com

Staverska Tetiana, PhD in Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance and Accounting, Kharkiv State University of Food Technology and Trade, Ukraine, staverskaya@gmail.com

Тарасова Тетяна Олексіївна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів та обліку Харківського державного університету харчування та торгівлі, Україна, paluhtatiana@gmail.com

Tarasova Tatiana, Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Finance and Accounting, Kharkiv State University of Food Technology and Trade, Ukraine, paluhtatiana@gmail.com

Ткаченко Ольга Петрівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту Харківського державного університету харчування та торгівлі, Україна, tkachenko_olha@ukr.net

Tkachenko Olga, PhD in Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management, Kharkiv State University of Food Technology and Trade, Ukraine, tkachenko_olha@ukr.net

Топоркова Олена Вячеславівна, кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри фінансів та обліку Харківського державного університету харчування та торгівлі, Україна, toporkova.elena@ukr.net

Toporkova Olena, PhD in Economic Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Finance and Accounting, Kharkiv State University of Food Technology and Trade, Ukraine, toporkova.elena@ukr.net

Черчата Анжела Олексіївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту, управління проектами та логістики ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури», Україна, cherchata.anzhela@pgasa.dp.ua

Cherchata Anzhela, PhD in Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Management, Project Management and Logistics, Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture, Ukraine, cherchata.anzhela@pgasa.dp.ua

Шеховцова Дарія Дмитрівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної кібернетики та управління економічною безпекою Харківського національного університету радіоелектроніки, Україна, shekhovtsova.da@gmail.com

Shekhovtsova Daria, PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Economic Cybernetics and Management of Economic Security, Kharkiv National University of Radioelectronics, Ukraine, shekhovtsova.da@gmail.com

Шпілька Олена Сергіївна, студентка кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва Національного університету «Львівська політехніка», Україна, shpilkaelena@gmail.com

Shpilka Olena, Student of the Department of Management and International Business, Lviv Polytechnic National University, Ukraine, shpilkaelena@gmail.com

Янчева Інна Валентинівна, доцент кафедри фінансів та обліку Харківського державного університету харчування та торгівлі, Україна, rusyanchev@gmail.com

Yancheva Inna, Teaching of the Department of Finance and Accounting, Kharkiv State University of Food Technology and Trade, Ukraine, rusyanchev@gmail.com

Янчева Ліана Миколаївна кандидат економічних наук, професор, перший проректор, професор кафедри фінансів та

обліку Харківського державного університету харчування та торгівлі, Україна, hduht@kharkov.com

Yancheva Liana, PhD in Economic Sciences, Professor, First Vice-Rector, Professor of the Department of Finance and Accounting, Kharkiv State University of Food Technology and Trade, Ukraine, hduht@kharkov.com

Ясінська Тетяна Вікторівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва Національного університету «Львівська політехніка», Україна, tetiana.v.yasinska@lpnu.ua

Yasinska Tetiana, PhD in Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor Department of Management and International Business, Lviv Polytechnic National University, Ukraine, tetiana.v.yasinska@lpnu.ua

Наукове видання

**СИСТЕМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ АКТИВНОСТІ
ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ
ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Колективна монографія

**За загальною редакцією канд. екон. наук, проф. Н.Б. Кашеної
та канд. екон. наук, доц. Т.О. Ставерської**

Відповідальні за випуск: Н. Б. Кашена, Т. О. Ставерська
Комп'ютерна верстка: Н. Б. Кашена

План 2020 р., поз. 128
Підп. до друку 02.12.2020 р. Формат 60×84 1/16. Папір офсет. Друк офс.
Ум. друк. арк. 24,4. Тираж 300 прим.

**Видавництво та друк
ФОП Іванченко І. С.**

пр. Тракторобудівників, 89-а/62, м. Харків, 61135.
Тел.: +38 (050/093) 40-243-50.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників та розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК №4388 від 15.08.2012 р.

www.monograf.com.ua